

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНА УСТАНОВА
«ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ «БЕЙТ-ХАНА»**

Кафедра педагогіки та психології

**РОБОЧА ПРОГРАМА
освітнього компонента**

ОДФ 2. 03 ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Підготовки

бакалаврів
(назва рівня вищої освіти)

галузі знань _

01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

спеціальності _

013 Початкова освіта
(код і найменування спеціальності)

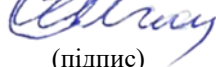
Дніпро-2024

Робоча програма освітнього компонента ОДФ 2. 03 Вікова та педагогічна психологія для здобувачів освіти спеціальності 013 Початкова освіта освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів для здобувачів вищої освіти I курсу.

Розробник: Якимчикас Є. В., викладач кафедри педагогіки та психології

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри педагогіки та психології

Протокол від «26» серпня 2024 року № 01

Зав. кафедри (підпис) Станіслав САПОЖНИКОВ, док. пед. наук, професор

Робоча програма перевірена навчально-методичним відділом «28» серпня 2024 року

Завідувач навчально-методичного відділу (підпис) Інна ЗЕРКАЛЬ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисциплін за формами навчання	
	Денна	Заочна
Статус дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Обов'язкова	
Мова викладання	українська	
Передумови вивчення навчальної дисципліни	ОДФ 2. 01 Вступ до спеціальності та професійна етика ОДФ 2. 02 Загальна психологія	
Курс	I	
Семестр	II	II-III
Загальний обсяг годин / кредитів	150/5	150/5
Кількість змістовних модулів	4	4
Годин на аудиторне вивчення	58	18
Годин на самостійне вивчення	92	132
Форма підсумкового контролю	іспит	іспит

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни: формування є формування систематизованих психолого-педагогічних уявлень, теоретичних знань про психологічні закономірності психічного розвитку особистості на різних етапах онтогенезу, а також практичних умінь, які дозволять їм адекватно та ефективно використовувати одержані знання при реалізації їх практичної діяльності у роботі з людьми різних вікових категорій, зокрема сформує загальні орієнтири у педагогічній роботі з дітьми.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» є:

- засвоєння основних теоретичних положень, принципів та концепцій вікової психології;
- оволодіння категоріально-термінологічним апаратом вікової психології;
- висвітлення специфіки психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу, підходи до періодизації психічного розвитку особистості та основні психологічні закономірності процесу навчання та виховання;
- вироблення умінь та навичок застосування набутих знань у практичних сферах діяльності, активізувати особистісний та творчий потенціал майбутнього фахівця

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Інтегральна компетентність ІК

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і

технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного

відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК-4. Здатність працювати в команді.

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо

ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності СК

СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організувати їхню пізнавальну діяльність.

СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.

СК-8. Здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

СК-10. Здатність до професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами.

СК-11. Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПР-1 Організувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти

ПР-7 Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання

ПР-8 Організувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування.

ПР-09 Планувати та організувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять, із дотриманням принципу науковості та вимог нормативних документів початкової школи.

ПР-16 Організувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування.

3. Зміст програми навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Вікова психологія як наука

Предмет та завдання вікової психології. основні розділи вікової психології. Проблеми та завдання вікової психології на сучасному етапі розвитку науки. Зв'язок вікової психології з іншими науками (філософією, педагогікою, біологією, фізіологією, медициною,

математикою тощо) та окремими галузями психології (загальною психологією, педагогічною та соціальною психологією, психологією розвитку, історією психології, експериментальною психологією тощо).

Література [1-7]

Тема 2. Становлення вікової психології як науки.

Фактори виникнення і розвитку вікової психології як науки, характеристика основних етапів. Донауковий період становлення вікової психології. Причини виокремлення вікової психології в окрему науку в XIX ст. Перші спроби експериментальних досліджень та узагальнення проблематики дитячої психології. Розвиток вікової психології на початку XX ст. Зарубіжні течії вікової психології (неофрейдизм, біхевіоризм, гуманістична психологія тощо). Становлення вікової психології: Б. Г. Ананьєв, М. Я. Басов, П. П. Блонський, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, О. В. Запорожець, Г. С. Костюк, О. М. Леонтєв, М. І. Лісіна, А. О. Люблінська, Н. О. Менчинська, С. Л. Рубінштейн, Д. Б. Ельконін та ін.). Розвиток вікової психології в Україні. Сучасний стан розвитку вітчизняної вікової психології (концепції, школи, персоналії).

Література [1-7]

Тема 3. Методи дослідження у віковій та педагогічній психології

Основні методологічні принципи вивчення психіки людини (принцип розвитку, принцип системності, принцип детермінізму, принцип єдності свідомості та діяльності, принцип активності, принцип об'єктивності, принцип гуманізму). Класифікація методів психологічного дослідження за Б. Г. Ананьєвим. Характеристика організаційних методів та форми організації і проведення психологічного дослідження. Специфіка використання у віковій психології емпіричних методів збору наукової інформації про особливості психічного розвитку в онтогенезі (спостереження, експеримент, тести, анкети, біографічний метод, метод аналізу продуктів діяльності). Методи кількісної та якісної обробки даних. Характеристика інтерпретаційних методів. Психогенетичні методи дослідження. Близнюковий метод.

Методи дослідження у педагогічній психології і специфіка їх застосування при роботі з дітьми різних вікових категорій. Особливості діагностики психічного розвитку дитини. Основні вимоги до процедури діагностики дитини. Етичні засади організації психолого-педагогічних досліджень.

Література [1-8]

Тема 4. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі

Поняття про розвиток, його ознаки. Співвідношення понять «розвиток», «формування», «становлення», «дозрівання». Типи та види розвитку. Сфери психічного розвитку за Б. Г. Ананьєвим: психофізична, психосоціальна і когнітивна. Кількісні та якісні зміни психіки в онтогенезі. Індивідуальні варіації розвитку. Основні чинники психічного розвитку. Загальні закономірності вікового розвитку. Нерівномірність психічного розвитку та її причини. Поняття про сенситивність і критичність як закономірності психічного розвитку дитини. Вікова криза, її причини та прояви. Акселерація та ретардація вікового розвитку.

Література [1-7]

Тема 5. Теорії психічного розвитку

Теорії онтогенезу психіки людини. Класифікація теорій розвитку А. Г. Асмолова: біогенетичні, соціогенетичні та персоногенетичні теорії. Біогенетичний підхід до розвитку психіки в онтогенезі. Психоаналітичне тлумачення психічного розвитку. Теорії соціального навчання. Когнітивні теорії. Вітчизняні концепції психічного розвитку Л. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна, Л. І. Божович, Г. С. Костюка.

Література [1-7]

Тема 6. Періодизації вікового розвитку

Поняття «вік» у віковій психології. Поняття періоду вікового розвитку. Принципи і критерії вікової періодизації психічного розвитку. Різні підходи до вікової періодизації психічного розвитку. Психосоціальна періодизація вікового розвитку Е. Еріксона. Періодизація інтелектуального розвитку Ж. Піаже. Підхід до періодизації розвитку Л. Колберга. Періодизація вікового розвитку Л.С.Виготського, Б.Д.Ельконіна. Періодизація вікового розвитку Г. Крайг. Періодизація вікового розвитку В. І. Слободчикова. Періодизація багатовимірного розвитку особистості В. Ф. Моргуна.

Література [1-7]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПСИХОЛОГІЯ ДИТИНСТВА

Тема 7. Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти

Пренатальний розвиток, його стадії. Критичні періоди пренатального розвитку. Фактори і умови психічного ризику для майбутньої дитини.

Особливості психічного розвитку новонародженої дитини. Криза новонародженості. Анатомо-фізіологічні особливості дитини в період новонародженості. Зміна способу життя на переході до постнатального дитинства. Критерії переходу від періоду новонародженості до періоду немовляти (фізіологічні і психологічні).

Загальна характеристика анатомо-фізіологічного розвитку немовляти. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність в немовлячому віці. Психічний розвиток дитини першого року життя. "Комплекс пожвавлення". Орієнтовно-дослідницька діяльність. Спілкування з дорослими і його значення в психічному розвитку немовляти. «Госпіталізм». Розвиток форм спілкування. Сприймання і пам'ять у немовлят. Здатність дитини до розрізнення елементарних і складних сенсорних впливів. Початкові етапи розвитку мовлення та її семантики. Становлення мислення. Особливості становлення рухів, маніпулятивних дій, ходіння. Розвиток довільних рухів. Виникнення предметних дій. Криза 1 року як перехідний період від періоду немовляти до раннього дитинства, її типовий симптомокомплекс. Основні новоутворення періоду немовляти.

Література [1-7]

Тема 8. Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві

Анатомо-фізіологічні особливості дитини в ранньому дитинстві. Соціальна ситуація розвитку. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна у дітей раннього віку. Розвиток орудійних і предметних дій. Наслідування дорослих як перехід до імітаційних ігор. Індивідуальні предметні ігри. Передумови появи сюжетно-рольової гри. Особливості розвитку психічних пізнавальних процесів у ранньому дитинстві. Розвиток сенсорно-перцептивних процесів і дій, пам'яті, формування наочно-дійового мислення та мисленнєвих операцій. Розвиток мовлення дітей раннього віку, основні етапи та способи засвоєння мови. Особливості емоційної сфери. Розвиток здатності до довільної саморегуляції. Формування особистості дитини в ранньому дитинстві. Спілкування з ровесниками та дорослими. Прив'язаність як основа гармонійного розвитку дитини. Криза 3-х років, її симптоми.

Література [1-7]

Тема 9. Особливості психічного розвитку дітей-дошкільників

Загальна характеристика анатомо-фізіологічних особливостей дошкільника. Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра як провідна діяльність та її розвивальне значення. Види ігор в дошкільному віці, їх структура. Розвиток символічних ігрових дій. Іграшка як засіб психічного розвитку дитини. Продуктивні види діяльності дитини дошкільного віку. Новоутворення дошкільного віку в когнітивній та

психосоціальній сферах. Центральні новоутворення (нова внутрішня позиція, ієрархія мотивів, самооцінка і усвідомлення свого місця у системі суспільних стосунків). Розвиток пізнавальної сфери дошкільників. Становлення емоційно-вольової сфери. Формування загальних і спеціальних здібностей. Формування особистості дошкільника. Особливості спілкування дошкільника з батьками та іншими дорослими. Стилї батьківського спілкування з дітьми та їх вплив на психосоціальний розвиток дітей. Специфіка спілкування дошкільника з ровесниками.

Література [1-7]

Тема 10. Психічний розвиток в молодшому шкільному віці

Анатомо-фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Фізичний розвиток в молодшому шкільному віці. Проблема психологічної готовності дитини до шкільного навчання, її види. Адаптація дитини до школи. Основні труднощі адаптації дітей до шкільного життя. Причини дезадаптації. Криза 6 – 7 років, її прояви. Соціальна ситуація розвитку в молодшому шкільному віці. Основні системи соціальної ситуації розвитку. Учіння як провідна діяльність молодших школярів, її специфіка та розвиваюче значення. Проблема сенситивності даного віку до певних форм навчання. Психологічні новоутворення молодшого шкільного віку. Центральні новоутворення. Зміни у вольовій регуляції поведінки і діяльності. Розвиток емоційної сфери. Формування характеру та соціальної поведінки. Засвоєння моральних норм і правил поведінки молодшими школярами. Особливості самосвідомості в молодшому шкільному віці. Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів. Особливості спілкування молодшого школяра зі значимими дорослими. Роль однолітків в психічному розвитку молодшого школяра.

Література [1; 2; 3; 5; 6; 7]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПСИХОЛОГІЯ ДОРОСЛІШАННЯ

Тема 11. Психологічні особливості розвитку особистості в підлітковий період

Загальна характеристика періоду дорослішання. Фізичний розвиток в підлітковому віці: морфо-функціональні зміни; статеві відмінності в пубертатному періоді (12–15 років). Анатомо-фізіологічна перебудова організму та її вплив на психологію підлітка. Специфіка соціальної ситуації розвитку в підлітковому віці. Головні потреби підлітків. Теоретичні підходи до розв'язання проблеми підліткової кризи. Криза 13-ти років, її прояви. Проблема визначення провідної діяльності підліткового віку. Інтимно-особистісне спілкування як провідна діяльність підлітків і його роль в розв'язанні основного протиріччя даного віку. Особливості учбової діяльності підлітка. Зростання самостійності у навчанні – перехід до елементів самоосвіти. Специфіка когнітивного розвитку в підлітковому віці. Розвиток пізнавальних інтересів. Характеристика емоційно-вольової сфери підлітків. Основні новоутворення особистості підлітка. Розвиток самосвідомості в підлітковому віці. Почуття дорослості. Формування моральних принципів, цінностей та переконань. Рівні морального розвитку підлітків (за Л. Колбергом). Виникнення акцентуацій характеру. Девіантна поведінка у підлітковому віці та можливості її попередження.

Особливості спілкування підлітків з дорослими. Причини конфліктів з батьками та вчителями, шляхи їх вирішення. Спілкування з однолітками. Причини сором'язливості та самотності. Особливості дружби в підлітковому віці. Специфіка підліткових компаній.

Література [1; 2; 3; 5; 6; 7]

Тема 12. Психологічні особливості розвитку у період ранньої юності

Особливості анатомо-фізіологічного розвитку та статевої самосвідомості в юності. Акселерація та її причини. Особливості соціальної ситуації розвитку в юнацькому віці. Основні психологічні теорії юності в зарубіжній та вітчизняній психології. Криза 17 років (криза ідентичності) як нормативна криза юності, її симптомокомплекс. Учбово-професійна діяльність як провідна діяльність в ранньому юнацькому віці. Навчальна діяльність як

передумова формування інтересу до професійної діяльності. Особливості пізнавальних і емоційно-вольових процесів в юності. Основні психічні новоутворення юнацького віку. Розвиток самосвідомості в ранньому юнацькому віці та становлення «образу Я». Спілкування, дружба та кохання в ранній юності. Особистісне та професійне самовизначення та життєві плани в ранньому юнацькому віці. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Потреба у спілкуванні з кумиром та референтною групою. Дружба та любов в юнацтві. Юнацька субкультура, її характеристики, етапи еволюції. Причини її виникнення та вплив на розвиток особистості.

Література [1; 2; 3; 5; 6; 7]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 13. Педагогічна психологія як наука. Предмет, завдання та сучасний стан розвитку педагогічної психології. Основні проблеми у педагогічній психології. Структура педагогічної психології. Зв'язок педагогічної психології з іншими науками. Єдність педагогічної та вікової психології. Основні історичні етапи становлення педагогічної психології як науки. Понятійно-категоріальний апарат педагогічної психології.

Література [1; 3; 5; 6; 8]

Тема 14. Навчання і виховання як феномени педагогічної психології. Психологічні особливості учіння і навчіння. Загальні психологічні особливості навчальної діяльності. Психологічна характеристика навчальних дій, операцій і способів навчальної діяльності. Соціально-психологічні механізми, типи та види навчання. Психологія засвоєння і розуміння знань і понять. Психологічні засади формування умінь і навичок. Завдання виховання особистості. Психологічні впливи і стратегії у вихованні та основи організації самовиховання і перевиховання. Закономірності виховного впливу. Виховання як процес формування цілісної особистості. Психологічні умови формування властивостей особистості. Виховання на цінностях – провідна ідея НУШ. Формування спільних цінностей класу в НУШ. Основні поняття теми: виховання, вихованість, виховний вплив, девіантна поведінка, методи виховання, самовиховання, соціалізація

Література [1; 3; 5; 6; 8]

Тема 15. Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування. Специфіка й структура педагогічної діяльності. Професійна компетентність вчителя початкових класів у сфері інклюзивного навчання. Структура педагогічних здібностей. Поняття про педагогічне спілкування. Стилі та бар'єри педагогічного спілкування. Основні принципи етикету у спілкуванні з дітьми з особливими потребами. Основні поняття теми: педагогічні здібності (дидактичні, академічні, організаторські, комунікативні, перцептивні, сугестивні, мовні), педагогічна спрямованість, педагогічний такт, індивідуальний стиль діяльності, професіоналізм педагога, педагогічна майстерність, педагогічне спілкування, авторитарний стиль, демократичний стиль, ліберальний стиль.

Література [1; 3; 5; 6; 8]

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин														Форма контролю
	денна форма							Заочна форма							
	усього	у тому числі						усього	у тому числі						
		л	п	сз	лаб	інд	с.р		л	п	сз	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7									
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ															
Тема 1. Вікова психологія як наука	6	2				4	10	2						8	У
Тема 2. Становлення вікової психології як науки.	6	2				4	8							8	У
Тема 3. Методи дослідження у віковій та педагогічній психології	6	2				4	8							8	У
Тема 4. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі	6	2				4	8							8	У
Тема 5. Теорії психічного розвитку	7	2				5	8							8	У
Тема 6. Періодизації вікового розвитку	9	2		2		5	12	2		2				8	КР Т
Разом за змістовним модулем	40	12		2		26	54	2		2				48	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПСИХОЛОГІЯ ДИТИНСТВА															
Тема 7. Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти	12	4				8	10							10	У
Тема 8. Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві	12	2				8	10							10	ПК Т
Тема 9. Особливості психічного розвитку дітей-дошкільників	14	4	2	2		8	12	2						10	Т
Тема 10. Психічний розвиток в молодшому шкільному віці	14	4		2		8	14	2		2				10	ПК Т
Разом за змістовним модулем	52	14	2	4		32	46	4		2				40	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПСИХОЛОГІЯ ДОРΟΣЛІШАННЯ ТА ДОРΟΣЛОСТІ															
Тема 11. Психологічні особливості розвитку особистості в підлітковий період	12	4				8	11	1						10	У ПК
Тема 12. Психологічні особливості розвитку у період ранньої юності	14	4		2		8	11	1						10	КР Т
Разом за змістовним модулем	26	8		2		16	22	2						20	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ															
Тема 13. Педагогічна психологія як наука	8	2				6	8							8	У ПК
Тема 14. Навчання і виховання як феномени педагогічної психології.	12	4		2		6	12	2		2				8	У ПК
Тема 15. Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування.	12	4	2			6	8							8	КР Т
Разом за змістовним модулем	32	10	2	2		18	28	2		2				24	
Усього годин	150	44	4	10		92	150	12		6				132	

6. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
1	Вікова психологія як наука	2	2	-
2	Становлення вікової психології як науки.	2		
3	Методи дослідження у віковій психології	2		
4	Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі	2		
5	Теорії психічного розвитку	2		-
6	Періодизації вікового розвитку	2	2	-
7	Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти	4		-
8	Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві	2		-
9	Особливості психічного розвитку дітей-дошкільників	4	2	-
10	Особливості психічного в молодшому шкільному віці	4	2	-
11	Особливості психічного розвитку особистості в підлітковий період	4		-
12	Особливості психічного розвитку у період ранньої юності	4		-
13	Педагогічна психологія як наука	2		-
14	Навчання і виховання як феномени педагогічної психології.	4	2	-
15	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування.	4		
Усього годин		44	10	-

7. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів	
		Денна форма	Заочна форма	Денна форма	Заочна форма
1	Основи вікової психології	2	2	5	10
2	Психічний розвиток немовляти, дитини раннього віку та дошкільника	2		5	
3	Психічний розвиток дитини молодшого шкільного віку	2	2	10	10
4	Формування особистості у підлітковому віці та психологічні особливості юнацького віку	2		5	
5	Навчання і виховання як феномени педагогічної психології.	2	2	5	10
Усього годин		10		30	

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів	
		Денна форма	Заочна форма	Денна форма	Заочна форма
1	Діагностика психологічної готовності дитини дошкільного віку до вступу до школи	2	-	5	-
2	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування.	2		5	
Усього годин		4	-	10	-

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача освіти	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичне заняття	-	-	1	5	1	5
Семінарські заняття (до 5 (10) балів): - тестове опитування - 3 (6) бали - участь в обговоренні основних теоретичних питань – 2 (4) бали	1	5	3	20	1	5
Разом		5		25		10

Критерії оцінювання семінарських завдань

Семінарське завдання складається з тестових питань та відкритих теоретичних питань.

Тестові питання різнорівневі:

I рівень – по 0,2 балу за кожну вірну відповідь (30 (15) теоретичних питань = 6 (3) бали)

II рівень - відкрите теоретичне питання, або ситуаційна психологічна задача – 2 (4) бали.

Критерії оцінювання семінарського завдання

5 балів	9-10 балів	Здобувач у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання
4 бали	7-8 балів	Здобувач володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні завдань, аргументація на достатньому рівні
3 бали	6 балів	Здобувач загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стислу характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні завдань на низькому рівні
2 бали	5 та менше	Здобувач за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неточна, неповна, головний зміст матеріалу не розкрито, аргументація та власне розуміння питання майже відсутні; Здобувач із помітними труднощами використовує певні знання у вирішенні завдань

9. Теми лабораторних занять (не передбачено)

10. Самостійна робота

Зміст самостійної роботи в межах дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» визначається робочою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями. Самостійна робота з навчальної дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» включає:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;
- поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації;
- підготовка до виступу на семінарських заняттях;
- опрацювання та підготовку огляду опублікованих у фахових та інших виданнях

статей;

- підготовка та оформлення схем, таблиць, графіків, діаграм, презентацій тощо.

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів	
		Денна форма	Заочна форма	Денна форма	Заочна форма
1	<p>Тема 1, 2, 3. Предмет, завдання і методи вікової психології</p> <p>1. Здійснити порівняльний аналіз поглядів на закономірності психічного розвитку в межах різних концепцій.</p> <p>Тема 4, 5, 6. Вікова періодизація психічного розвитку. 1. Побудувати схеми періодизацій психічного розвитку за А. Реаном, Г. Крайг, Ж. Піаже, Е. Еріксоном</p>	26	48	2	3
2	<p>Тема 7. Психічний розвиток немовляти</p> <p>1. Дібрати методи дослідження немовлят.</p> <p>2. Розкрити особливості внутрішньоутробного розвитку немовлят</p>	14	10	2	3
3	<p>Тема 8. Психічний розвиток у ранньому дитинстві</p> <p>1. Виокремити симптоми кризи раннього дитинства, оформити у вигляді таблиці.</p> <p>2. Дібрати методики психологічної діагностики раннього дитинства.</p>	16	10	2	3
4	<p>Тема 9. Психічний розвиток в дошкільному дитинстві</p> <p>1. Здійснити психологічну діагностику готовності дорослого до взаємодії з дитиною.</p> <p>2. Описати типові та індивідуальні особливості розвитку особистості дитини-дошкільника на основі карти-схеми з використанням різноманітних методів (спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності тощо); проаналізувати дитячі малюнки, виявити особливості інтелектуальної та емоційної сфери.</p> <p>3. Охарактеризувати типові труднощі адаптації до дитячого навчального закладу дитини дошкільника.</p> <p>4. Охарактеризувати варіанти девіацій, типові шкідливі звички дошкільника.</p> <p>5. Підібрати психодіагностичний інструментарій.</p>	8	10	2	3
5	<p>Тема 10. Психологія молодшого шкільного віку.</p> <p>1. Схарактеризувати специфіку навчальної діяльності шестирічних дітей.</p> <p>2. Визначити причини шкільного невстигання.</p> <p>3. Скласти рекомендації з формування позитивних мотивів учіння молодших школярів</p> <p>4. Здійснити порівняльний аналіз особистісного розвитку молодшого школяра та дошкільника</p> <p>5. Підібрати психодіагностичний інструментарій.</p>	8	10	2	3
6	<p>Тема 11. Психологія підліткового віку.</p> <p>1. Здійснити порівняльний аналіз теорій підліткового віку.</p>	8	10	2	3

	2. Описати типові та індивідуальні особливості розвитку особистості школяра на основі карти-схеми з використанням різноманітних методів (спостереження, бесіда). 3. Охарактеризувати типові труднощі адаптації підлітків та юнаків в умовах середньої школи 4. Виокремити симптоми криз підлітка, оформити у вигляді таблиці				
7	Тема 12. Психологія юнацького віку 1. Описати застосування методу анкетування у процесі профорієнтаційної роботи із старшокласниками. 2. Охарактеризувати юнацьку субкультуру та її вплив на формування ціннісних орієнтацій старшокласників	8	10	2	3
8	Тема 13. Педагогічна психологія як наука 1. Виписати основні психологічні поняття	8	8	2	3
9	Тема 14. Навчання і виховання як феномени педагогічної психології. 1. Визначити соціально-психологічні механізми, типи та види навчання. 2. Описати особливості засвоєння учнями знань і понять та формування умінь і навичок.	6	8	2	3
10	Тема 15. Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування. 1. Проаналізувати стандарт вчителя початкової освіти. 2. Визначити професійні компетентності вчителя початкових класів	6	8	2	3
Усього годин		92	132	20	30

11. Методи навчання:

Загальні:

Словесні: евристична бесіда; інтерактивні методи, акроматичне пояснення (індукція, дедукція, традукція), розповідь, лекція, проблемно-пошукові ситуації (психологічні задачі), інструктаж, робота з підручником.

Наочні методи навчання: схеми-опори, опорні конспекти, інструкції до практичних і семінарських занять, самостійної роботи, перегляд мультимедійних презентацій. візуалізація інформації за допомогою мультимедійних слайд-презентацій та відеоматеріалів, самостійне спостереження.

Практичні методи навчання: вправи, практичні роботи. виконання творчих завдань, тестів, робота з підручником, словником, психологічний диктант, виконання практичних завдань в парах в підгрупах.

Активні методи навчання: сократівська бесіда, дискусія, кейс-стаді (метод ситуацій).

Методи інформаційно-телекомунікаційних технологій: LMS (Learning Management System) програмні додатки для адміністрування навчальних курсів в рамках дистанційного навчання (Classroom, Prometheus, Quizlet, Udemy, EdX, Coursera, Brainly, Khan Academy, СК-12). WhatsApp, Viber, Telegram.

За характером пізнавальної діяльності:

– *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод: викладач організує сприймання та усвідомлення учнями інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її;

- *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого студенти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, студенти стежать за ходом творчого пошуку (студентам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів);
- *дослідницький*: викладач ставить перед студентами проблему, і ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації, прилади, матеріали тощо.

Методи навчання відповідно до програмних результатів:

ПР-1 - лекція, навчальна дискусія, проблемне навчання, портфоліо, робота в малих групах, проблемно-пошукові ситуації (психологічні задачі); демонстрація, презентація;

ПР-7 - лекція, навчальна дискусія, інструктаж; індивідуальні роботи, метод проектів; «коло ідей», «акваріум», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», «навчаючись-учусь»; проблемно-пошукові ситуації (психологічні задачі), демонстрація, презентація;

ПР-8 - навчальна дискусія; робота в малих групах, «займи позицію», проблемно-пошукові ситуації (психологічні задачі); демонстрація, презентація;

ПР-9 - лекція, навчальна дискусія, проблемне навчання, портфоліо, робота в малих групах, проблемно-пошукові ситуації (психологічні задачі); демонстрація, презентація;

ПР-16 - індивідуальні роботи, метод проектів; «коло ідей», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», рольова гра, імітація, «ток-шоу»

12. Методи контролю

- усний індивідуальний і фронтальний контроль.
- письмовий індивідуальний і фронтальний контроль.
- оцінка вирішення типових психологічних задач, виконання практичних завдань;
- дистанційний контроль: тестування (закритої та відкритої форми);
- самоконтроль: рефлексія, самооцінювання, рецензування.
- іспит.

13. Розподіл балів, які отримують студенти. Іспит.

Поточне оцінювання та самостійна робота															Іспит	Сума
Змістовий модуль № 1					Змістовий модуль № 2					Змістовий модуль №3		Змістовий модуль №4			40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15		
Поточний контроль																
					5		5	5	10		5		5	5		
Контроль самостійної роботи																
					2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		

14. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	цінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
83–89	B	добре	
75–82	C		

68–74	D	задовільно	
60–67	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

15. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ І ВМІНЬ:

Оцінка «відмінно» ставиться, якщо студент:

- ґрунтовно і повно відтворює вивчений матеріал;
- виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці, наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно складені;
- викладає матеріал послідовно і правильно з точки зору норм літературної мови.
- вміє застосовувати його для вирішення конкретних професійних завдань.

Оцінка «відмінно» виставляється студентам, які засвоїли взаємозв'язок основних понять дисципліни і професії, яку вони набувають, виявили творчі здібності і використовують їх при вивченні навчально-програмного матеріалу. Відмінному рівню відповідає правильна й вичерпна відповідь на поставлене питання, в якій студент показав усебічне системне знання програмного матеріалу; засвоєння основної та додаткової літератури; чітке володіння понятійним апаратом, методами, методиками та інструментами, вивчення яких передбачено програмами дисциплін; уміння аргументувати своє ставлення до відповідних категорій, залежностей та явищ.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Відмінно	90–100	A

Оцінка «добре» ставиться, якщо студент дає відповідь, що задовольняє тим же вимогам, що й оцінка “5”, але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження викладача, та поодинокі недоліки в послідовності викладу матеріалу і мовленнєвому оформленні.

Оцінка «дуже добре» (83–89 балів, B) – вище середнього рівня з кількома помилками – виставляється студентам, які повністю опанували навчально-програмний матеріал, успішно виконали завдання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою. Оцінка «добре» виставляється студентам, які показують систематичний характер знань з дисципліни і вміють самостійно поповнювати свої знання протягом всього навчання;

Оцінка «добре» (75–82 бали, C) – виставляється студентам, які опанували навчально-програмний матеріал, успішно виконали завдання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою; таким чином, робота студентами виконана, але з певною кількістю помилок.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Добре	83–89	B
	75–82	C

Оцінка «задовільно» ставиться, якщо студент виявляє знання і розуміння основних положень даної теми, але:

- відтворює матеріал не досить повно і допускає помилки у формулюванні правил;
- не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів;
- відтворює матеріал непослідовно і допускає помилки в мовленнєвому оформленні.

Оцінка «задовільно» (68–74 бали, D) – виставляється студентам, які знають основний

навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, виконують завдання непогано, але зі значною кількістю помилок, ознайомлені з основною літературою, яка рекомендована програмою. Задовільному рівню відповідає у цілому правильна відповідь на поставлене запитання (завдання), якщо студент показав достатній рівень знань з основного програмного матеріалу, але не спромігся переконливо аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарата, показав недостатні знання літературних джерел. Оцінка «задовільно» виставляється студентам, які допустили на екзамені помилки при виконанні екзаменаційних завдань, але під керівництвом викладача вони знаходять шляхи їх подолання.

Оцінка «достатньо» (60–67 балів, E) – виставляється студентам, які знають основний навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Задовільно	68–74	D
	60–67	E

Оцінка «незадовільно» ставиться, якщо студент виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу відповідно розділу, допускає у формулюванні правил помилки, що спотворюють їх зміст, непослідовно і невпевнено викладає матеріал.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Незадовільно з можливістю повторного складання	35–59	FX
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	0–34	F

Форми поточного та підсумкового контролю успішності навчання.

Форми поточного контролю: усне опитування, письмове опитування.

Форма підсумкового контролю: іспит.

16. Завдання для іспиту.

Іспит з дисципліни включає виконання студентами індивідуальної роботи. Індивідуальна робота студентів полягає у виконанні теоретичних тестових питань та індивідуального пошукового творчого завдання та складається з наступних етапів:

- обрання однієї із запропонованих тем;
- теоретичне опрацювання теми через збір, конспектування та анотування наукової літератури;
- аналіз зібраних наукових джерел;
- написання творчого звіту про ступінь розробки даної проблеми в сучасній психологічній теорії та практиці у вигляді наукових тез;
- захист звіту.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕКЗАМЕНУ

Для оцінювання робіт здобувачів освіти пропонується рейтинг:

Екзаменаційна робота складається з двох рівнів, які містять різнорівневі теоретичні тестові питання та виконання індивідуального пошукового творчого завдання.

I рівень - теоретичні тестові питання – 30 балів.

II рівень – 10 балів.

17. Питання на іспит.

1. Предмет та завдання вікової психології. Міжпредметні зв'язки вікової психології.
2. Класифікація методів вікової психології, принципи їх застосування.

3. Психічний розвиток та його закономірності. Умови психічного розвитку.
4. Рушійні сили психічного розвитку. Провідна роль навчання і виховання в психічному розвитку.
5. Теорії психічного розвитку, їх аналіз.
6. Культурна і соціальна концепція Л. С. Виготського про психічний розвиток.
7. Психологічний вік як центральна категорія вікової психології.
8. Вікова періодизація дитячого розвитку.
9. Критичні періоди та кризи в психічному розвитку.
10. Психологічна характеристика новонародженої дитини. Психічний розвиток дитини у фазі новонародженого.
11. Психічний розвиток дитини-немовляти.
12. Новоутворення психічного розвитку немовляти.
13. Криза 1 року життя, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.
14. Загальні досягнення психічного розвитку дитини раннього віку.
15. Предметна діяльність та її розвиток в ранньому віці.
16. Психічний розвиток дитини раннього віку.
17. Новоутворення психічного розвитку раннього віку.
18. Психологічний аналіз кризи 3 років.
19. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність в дошкільному віці.
20. Ігрова діяльність, її структура та розвиток.
21. Новоутворення дошкільного віку.
22. Розвиток пізнавальної сфери дошкільника.
23. Розвиток особистості в дошкільному віці.
24. Роль продуктивних видів діяльності в психічному розвитку дошкільника.
25. Психологічні особливості дітей шестирічного віку.
26. Моральний розвиток дошкільників.
27. Психологічна готовність до шкільного навчання.
28. Криза 7 років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.
29. Соціальна ситуація розвитку молодшого школяра. Психологічна перебудова, пов'язана зі вступом до школи.
30. Навчальна діяльність як провідна в молодшому шкільному віці, її структура та розвиток.
31. Новоутворення психічного розвитку молодшого школяра.
32. Розвиток пізнавальної сфери молодшого школяра.
33. Формування особистості молодшого школяра.
34. Ігрова та трудова діяльність молодшого школяра.
35. Розвиток емоційно-вольової сфери молодшого школяра.
36. Вікові особливості темпераменту, характеру здібностей молодшого школяра.
37. Формування взаємовідносин та самосвідомості молодшого школяра.
38. Проблеми та соціальна ситуація розвитку в підлітковому віці.
39. Провідна діяльність в підлітковому віці.
40. Новоутворення в особистісній сфері підлітків.
41. Якісні зміни та новоутворення в пізнавальній сфері підлітків.
42. Криза підліткового віку, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.
43. Проблеми та соціальна ситуація розвитку в юнацькому віці.
44. Провідна діяльність в юнацькому віці. Новоутворення юнацького віку.
45. Характеристика пізнавальної сфери в юнацькому віці.
46. Формування особистості в юнацькому віці. Криза 17 років. Самовизначення та самовиховання в юнацькому віці.
47. Об'єкт, предмет, структура та базові категорії педагогічної психології.
48. Основні проблеми й завдання педагогічної психології на сучасному етапі її розвитку.

49. Співвідношення понять «учіння», «научіння», «засвоєння», «навчальність», «навчання».
50. Види учіння та научіння.
51. Структура учбової діяльності та чинники її успішності.
52. Психологічні засади ефективного формування знань, навичок, умінь.
53. Проблема взаємозв'язку між навчанням і психічним розвитком.
54. Психологічні засади ефективного формування знань, навичок, умінь.
55. Психологічні особливості розвивальних та навчальних впливів педагога.
56. Психологічні аспекти індивідуалізації та диференціації педагогічної взаємодії з дитиною.
57. Базові психологічні підходи до організації виховання: технологічний, гуманістичний і діяльнісний.
58. Оптимізація особистісно-професійного зростання вчителя початкової школи.
59. Загальна психологічна характеристика педагогічного спілкування (комунікативний аспект, перцептивний аспект, інтерактивний аспект педагогічного спілкування).
60. Психологічні особливості педагогічного спілкування та співробітництва в школі.

19. Методичне забезпечення

- робоча навчальна програма дисципліни;
- залікові матеріали;
- конспекти лекцій;
- інформаційно-методичне забезпечення практичних та семінарських занять;
- інформаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів.

20. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Видра О. Вікова та педагогічна психологія. Курс лекцій: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 112 с.
2. Вікова психологія : навч.посіб. / Мирослав Савчин, Леся Василенко. 5-те вид.,перероб., доповн. Київ : ВЦ «Академія», 2021. 376 с.
3. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2019. 400 с.
4. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 424 с.
5. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: курс лекцій: навчальний посібник для ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 128 с.
6. Поліщук, В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. 4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.
7. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 376 с.
8. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 168 с.

Додаткова:

1. Дубіна К.В. Вікова психологія: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 176с.
2. Дудкевич Дитяча психологія. Практикум. Київ: Вид-во КНТ, 2019. 204 с.
3. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : Підручник. Київ: Кондор, 2015. 420 с. Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/fond/NOV/new09_2016/452863.pdf

4. Кацавець Р. С. Вікова психологія: Навч. посібник Київ : Алерта, 2019. 112 с.
5. Левус Н. І., Волошок О. В. Педагогічна психологія в схемах і таблицях : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка; Артос, 2015. 340 с.
6. Мельник І. С. Педагогічна психологія: дошкільний вік : навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 128 с.
7. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. Київ : Кондор, 2015. 469 с.
8. Савелюк Н. М. Психологія педагогічна : навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». Кременець : КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2012. 288 с.
9. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології : навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей з психологією. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.